

Зайва Євгенія Володимирівна,
студент Київського національного
економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник:

Рощина Інна Олександрівна,
професор кафедри публічного
та міжнародного права Київського
національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
кандидат юридичних наук, доцент

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: СТАНДАРТИ ЄС ТА УКРАЇНЬСЬКА ПРАКТИКА

У контексті цифрової трансформації сучасного суспільства інформаційні технології набувають дедалі більшого значення у всіх сферах життя, зокрема й у кримінальному судочинстві. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання використання електронних доказів у кримінальному провадженні. Електронні докази мають специфічні риси, що потребують адаптації наявних правових норм, а також впровадження нових механізмів забезпечення їх допустимості, достовірності та цілісності [1, с. 51].

Електронні докази стали одним із ключових інструментів сучасного кримінального процесу, оскільки значна частина правопорушень залишає цифровий слід. За своєю правовою природою вони є самостійним видом доказів, проте їхній правовий статус у законодавстві України залишається недостатньо врегульованим. Основними питаннями, що виникають у зв'язку з використанням електронних доказів, є автентичність, тобто необхідність довести, що доказ не зазнав змін з моменту створення або вилучення; допустимість, тобто підтвердження того, що доказ отримано законним шляхом без порушення прав і свобод людини; та цілісність, що передбачає забезпечення незмінності та достовірності даних під час їх збору, зберігання та використання в кримінальному провадженні.

У міжнародній практиці застосовуються різні механізми перевірки електронних доказів, серед яких метадані файлу, такі як дата створення, автор та місце збереження, що дозволяють відстежити зміни; криптографічні методи, включно з цифровими підписами, хеш-функціями та електронними сертифікатами, які забезпечують автентичність даних; а також цифрова експертиза, що передбачає комплекс технічних заходів для аналізу електронних доказів, включно з відновленням видалених файлів, аналізом мережевого трафіку та ідентифікацією авторства [2, с. 121].

Ефективне використання електронних доказів потребує чітких стандартів автентичності та надійності, без яких доказ не може бути визнаний допустимим. У країнах Європейського Союзу такі стандарти

вже сформовані й ґрунтуються на принципах цілісності даних та прозорості процедур, тоді як в Україні підходи до використання електронних доказів залишаються неоднорідними, що потребує їх узгодження з європейською практикою та вдосконалення національного законодавства.

На сьогодні визначення поняття «електронні докази» в Кримінальному процесуальному кодексі України відсутнє, проте країна поступово адаптує процесуальні механізми для роботи з цифровими даними. Одним із ключових нормативних нововведень став Закон України від 15.03.2022 № 2137-IX, який доповнив кримінально-процесуальні інструменти положеннями про копіювання комп'ютерних даних, можливість їх збереження без вилучення пристроїв та механізми подолання логічного захисту (паролів) у межах слідчих дій [3]. Ці зміни підвищили оперативність реагування слідчих на загрозу втрати цифрових слідів і формалізували процедури, спрямовані на збереження цілісності інформації. Водночас у законодавстві України електронні докази визначені у ч. 1 ст. 99 КАС України та ч. 1 ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України, як «інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосні повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі» [4; 5].

Комітет безпеки Європейського Союзу визначає електронні докази як дані, що зберігаються в електронному вигляді, наприклад, IP-адреси, електронні листи, фотографії або імена користувачів, які мають значення для кримінального процесу. Зазвичай такі дані знаходяться у постачальників послуг, а правоохоронні та судові органи змушені звертатися до них для отримання необхідної інформації [7, с. 10; 10]. У національному законодавстві Австрії, Болгарії, Чеської Республіки, Італії, Швеції та інших держав офіційне визначення електронних доказів відсутнє. У Німеччині електронні докази визначають як інформацію, що зберігається або передається у цифровій формі та має значення для кримінального розслідування. У Франції електронні докази охоплюють будь-яку доказову інформацію, створену, збережену або передану в цифровій формі за допомогою електронних пристроїв, яка є важливою для досудового розслідування кримінальних правопорушень. До електронних доказів належать різні типи даних в електронній формі, зокрема електронні листи, текстові повідомлення, фотографії, відео з мережі Інтернет, а також інші категорії даних, такі як інформація про абонентів або дані про трафік онлайн-акаунтів. Електронні докази мають таку саму юридичну силу, як і паперові, вони підписуються і не потребують прив'язки до конкретного технологічного засобу. Жодна з досліджуваних країн не передбачає спеціальних юридичних кодексів для роботи з

електронними доказами. Аналіз законодавства цих держав показує, що електронні докази зазвичай прирівнюються до традиційних доказів, причому найбільш схожі вони з документами у паперовій формі.

Європейський підхід до електронних доказів останніми роками став предметом системної регуляції. Прийняття e-evidence пакета (зокрема Регламенту (ЄС) 2023/1543) створює механізм European Preservation Order та European Production Order, що дозволяє безпосередньо звертатися до провайдерів або їхніх представників у межах Союзу з вимогою зберегти або передати електронні докази. Європейські експерти визначають, що цей механізм покликаний пришвидшити і формалізувати доступ до цифрових даних у транснаціональних розслідуваннях [8].

Регламент містить чіткі процесуальні гарантії (необхідність оцінки пропорційності, вимоги до захисту фундаментальних прав, строки реагування провайдерів тощо), але водночас отримав критику за потенційне ослаблення традиційного судового нагляду, зокрема щодо меж використання отриманих даних [9].

Рекомендації щодо використання доказів в електронній формі у національних правових системах сформульовані й Комітетом Міністрів Ради Європи. Серед цих рекомендацій привертають увагу такі. Вирішувати потенційну доказову силу електронних доказів відповідно до національного законодавства мають суди. Електронні докази повинні оцінюватися так само, як і інші види доказів, зокрема щодо їх допустимості, автентичності, точності та цілісності. Обробка електронних доказів не повинна бути невідповідною для сторін або надавати несправедливу вигоду одній із них. У принципі, суди не повинні заперечувати юридичну силу електронних доказів лише через відсутність вдосконаленого, кваліфікованого або аналогічного захищеного електронного підпису. Суди повинні знати про доказову силу метаданих і потенційні наслідки їх невикористання. Сторонам має бути дозволено подавати електронні докази в оригінальному електронному форматі без необхідності надання роздруківок. Беручи до уваги вищий ризик потенційного знищення або втрати електронних доказів порівняно з неелектронними доказами, держави-члени повинні

Хоча Україна вже здійснила важливі кроки в нормативному регулюванні електронних доказів, зокрема через Закон № 2137-IX, залишаються значні проблеми, пов'язані з процедурною системністю та захистом даних. Європейський досвід, зокрема через Регламент (ЄС) 2023/1543, демонструє прагнення до ефективного та водночас збалансованого підходу, який поєднує доступ до даних із гарантіями прав людини. Гармонізація українського законодавства з цими стандартами може суттєво підвищити ефективність кримінального правосуддя.

Отже, ефективне використання електронних доказів у кримінальному провадженні потребує комплексного підходу, що включає правове регулювання, технічні інструменти перевірки та чіткі процесуальні норми, які забезпечують їхню достовірність і законність застосування.

Список використаних джерел

1. Квашук О. Д. Використання електронних доказів у кримінальному провадженні. Центральноукраїнський вісник права та публічного управління. Вип. I ssue 2 (10), 2025. С. 50–56. URL: <https://cuj.dnuvs.ukr.education/index.php/cuj/article/view/109/105>
2. Петрик В.В. Використання електронних доказів у кримінальному провадженні: проблеми їх збору, перевірки та оцінки. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО. Вип. 87: частина 4. 2025. С. 19–123. URL: <https://visnyk-juris-zhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/19-3.pdf>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування системи електронного судочинства: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2137-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text>
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
6. Council of the European Union. E-evidence: policies and legal framework. Brussels: Council of the European Union, 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/e-evidence>
7. Сенченко Н.М., Чумаченко В.Ю. Електронні докази у кримінальному провадженні: досвід реалізації у зарубіжних країнах. Академічні візії. 2025. Випуск 42. С. 1–10. URL: <https://zenodo.org/records/15395747>
8. Чернозуб Л. Використання цифрових доказів у кримінальному судочинстві держав-членів Європейського Союзу: нові правові інструменти. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 3. С. 441–444 URL: <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-uncategorised/172-3-2024>
9. Regulation (EU) 2023/1543 of the European Parliament and of the Council of 12 July 2023 on European Production Orders and European Preservation Orders for electronic evidence in criminal proceedings. Official Journal of the European Union. 2023. L 191. P. 1–59. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1543/oj/eng>
10. Фігурський В.М. Докази в електронній формі у кримінальному провадженні. Галицькі студії. Юридичні науки. № 4, 2023. С. 97–105. URL: [file:///C:/Users/Hpuser/Downloads/14%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Hpuser/Downloads/14%20(2).pdf)